

О.В. ДУДКЕВИЧ, викладач,
кафедра обліку і аудиту,
Уманський національний університет садівництва

ГОСПОДАРСЬКИЙ ОБЛІК ТА ЙОГО СКЛАДОВІ

Функціонування підприємства передбачає досягнення відповідних умов. Серед них найбільш важливими є наявність ресурсів, які можуть мати різні функції (необоротні і оборотні активи, трудові тощо), визначений виробничий вид діяльності тощо, належний управлінський апарат, що здатний приймати відповідні рішення та контролювати їх, відповідні зовнішні умови господарювання і т.п. Досягнення поставленої власником мети можливе лише за умови, якщо у нього чи іншої відповідальної особи, що найнята ним для виконання керівних функцій, будуть одержані та узагальнені дані про наявність ресурсів і ті процеси, що відбуваються на підприємстві та у навколишньому середовищі. Серед них особливе місце займає інформація, під якою, судячи з розробок провідних вчених у галузі кібернетики, слід розуміти відомості, що мають три характерні ознаки: викликати у певної особи інтерес, пов'язаний з вирішенням певних завдань, містити для неї новизну, що викликає потребу прийняття певних рішень, та знімати ентропію (невизначеність). Тільки наявність такої інформації є запорукою прийняття рішень, з підвищення ефективності господарської діяльності.

Дослідженням питань, що стосуються видів обліку, як основного джерела інформації, були присвячені праці таких вітчизняних вчених Білуха М.Т., Бутинець Ф.Ф., Загородній А.Г., Кужельний М.В., Лінник В.Г., Ткаченко Н.М. та ін. Відзначаючи важливість наукових напрацювань вказаних авторів та досягнень у галузі бухгалтерського обліку слід визнати наявність ряду невирішених проблем, що стосуються термінології в бухгалтерському обліку.

Зовнішня інформація характеризує явища, які відбуваються без відому власника чи особи, уповноваженої ним для прийняття управлінських рішень, і тому заслуговують на особливу увагу з

їх боку. До складу цих даних будуть входити введення в дію законодавчих та нормативних актів, результати діяльності та інші дані, що можуть характеризувати діяльність постачальників та покупців тощо.

Внутрішня інформація, як правило, формується з участю виконавців–господарських операцій, вона їм, як правило, відома, однак такої інформації може бути так багато, що це потребує її належної реєстрації та послідуочого узагальнення, тому виникає потреба ведення обліку.

Це було характерно для господарювання у всіх формаціях, але особливо гостро проблема інформаційного забезпечення постала в умовах ринку. Таке пояснюється частою зміною умов діяльності, що призводить до виникнення потреби у додаткових відомостях, що в свою чергу посилює вимоги до належної побудови обліку.

У всіх підручниках з теорії бухгалтерського обліку зазначається, що дані про діяльність конкретної юридичної особи та фізичної особи-підприємця формуються за допомогою господарського обліку. Під ним розуміють "процес, що охоплює спостереження, сприйняття, вимірювання та реєстрацію (фіксацію) господарських фактів, що є або дійсними, невігаданими явищами (будівля, трактор, хліб), або дійсними процесами господарювання (купівля, виготовлення продукту, виконання роботи, надання послуги). Тобто передумовою господарського обліку є господарський факт" [4].

Близьке за змістом поняття господарського обліку подане у підручнику А.Г. Загороднього, Г.О. Партини, Л.М. Пилипенка, які під ним розуміють "... це кількісне відображення та якісна характеристика господарської діяльності з метою контролю та управління нею, тобто це спостереження, сприйняття, вимірювання та реєстрація господарських фактів, явищ та господарських процесів (виготовлення продукції, надання послуг, реалізація, розподіл фінансових результатів" [1].

В.Г.Швець не дає визначення цього виду обліку, але зазначає, що "метою господарського обліку є адекватне відображення

фактів господарської діяльності, надання повної і правдивої інформації для прийняття рішень" [4].

Господарський облік підрозділяється на такі види: оперативно-технічний (оперативний), статистичний і бухгалтерський.

У підручнику, підготовленому В.Г. Швецем, зазначено, що оперативний облік використовується для спостереження і контролю за окремими операціями і процесами на найважливіших ділянках господарської діяльності з метою управління ними, не має певної системи документації, використовує всі вимірники, забезпечує оперативність одержання інформації [4]. Там же відмічено, що статистичний облік вивчає: масові суспільно-економічні та окремі типові явища і процеси. При цьому кількісні аспекти статистика досліджує в нерозривному зв'язку з якісним змістом у конкретних умовах місця і часу, застосовує різні вимірники і властиві їй способи спостереження (масові та вибіркові), систему показників (абсолютні, відносні і середні величини) [4].

Всім названим видам обліку характерна послідовність виконання облікових операцій, а саме: первинне спостереження, вимірювання, реєстрація, групування і узагальнення.

Дійсно складський облік, а також фіксацію обсягу реалізації торгової організації за допомогою касових апаратів можна розглядати як оперативний облік на конкретній ділянці, однак це вимагає уточнення, адже реєстрація фактів господарського життя та послідує узагальнення господарських операцій потребує оформлення первинних документів, а це вже являється початковою стадією бухгалтерського обліку. Якщо виходити з положень сформованих Р.Ентоні та Дж. Рисом можна допустити, що при комп'ютерних технологіях обробки даних бухгалтерського обліку відпадає потреба в оперативному обліку, адже майже всі з наведених раніше прикладів можна отримати у комп'ютері зразу ж після введення даних, тому потреба ведення оперативного обліку відпадає, а відповідно цей вид обліку зникає.

Саме ця обставина дозволяє окремим авторам вважати, що при запровадженні комп'ютерної обробки даних можна відмовитися від оперативно-технологічного обліку шляхом запрова-

дження інтегральної системи. Про це пише зокрема Ф.Ф. Бутинець, який зазначає, що "в умовах комп'ютеризації любий вид обліку є оперативним. Тому цей термін на нинішньому етапі можна не використовувати" [3].

Перш за все слід відмітити, що підпорядкованість оперативного обліку бухгалтерському, що відмічає також Р. Ентоні та Дж. Рисом, не може слугувати підтвердженням його існування як окремого виду обліку, адже будь-який облік перш за все має спершу реєструвати певні факти (у господарській діяльності ще можуть бути дії і події), а потім зібрані та узагальнені дані можуть знайти відображення у звітності.

Майже аналогічно тлумачення оперативного обліку знайшло відображення у статті В. Ластовецького, який писав: "У радянський період на основі чітко організованої документації всіх господарських операцій – основного елементу методу бухгалтерського обліку – склали оперативну звітність, яка охоплювала всі види діяльності підприємства за переліком показників, визначених органами влади. Дану звітність називали відповідно до обліку, який вели за видом звітності, - оперативним, незважаючи на те, що якогось відокремленого "оперативного обліку" не здійснювали, а склали оперативні зведення вищестоящих органів у більшості підприємств і організацій, органи місцевої влади не мали повноважень визначати подання підприємствами будь-якої оперативної звітності." Тому: "Оперативна звітність зникла"[2]. Якщо виходити з положень, сформованих Р. Ентоні та Дж. Рисом та В. Ластовецьким, то при комп'ютерних технологіях обробки даних бухгалтерського обліку такий підхід потребує істотного уточнення. Це буде правомірно, якщо оперативно-технічний розглядати як один. Однак окремі автори звернули увагу не те, що він має підрозділятися на два: оперативний та технічний. Перший на основі бухгалтерських документів може формувати дані, які необхідні для оперативного управління підприємством, а в кінці звітного періоду вони узагальнюються в системі бухгалтерського обліку [5].

Порядок формування даних технічним обліком (обґрунтованіше назвати його технологічним) в цьому випадку повністю

визначається особливостями конкретної галузі виробництва, він призначений для формування інформації, яка відсутня у бухгалтерському обліку, наприклад, дані про об'єкти, що не мають вартісних вимірників, зокрема, про людські та земельні ресурси, або для більш детального відображення даних про окремі об'єкти, зокрема племінний облік тварин чи ветеринарний облік їх захворювань тощо. Слід підкреслити, що при цьому можуть використовуватися дані спеціальних документів, наприклад племінних свідоцтв, що узагальнюються у окремих реєстрах. Окремими документами оформляється сортова характеристика продукції (сортові свідоцтва тощо).

Таким чином можна стверджувати, що поняття оперативно-технічного обліку ширше. В ньому знаходять відображення такі об'єкти, які відсутні у бухгалтерському обліку, наприклад земельні і трудові ресурси тому повної інтеграції бухгалтерського і оперативно-технічного обліку досягти неможливо. Саме це підкреслюють окремі автори обґрунтовуючи факт існування цього обліку в ринкових умовах [3].

У таблиці наведені лише основні відмінності між статистичним спостереженням і бухгалтерським обліком. На нашу думку, найбільш важливі серед них є ті, які характеризують предмет і об'єкти вивчення, а також методологія формування даних.

Таким чином можна зробити висновок, що в оперативно-технічному обліку відображаються ті об'єкти, які не мають вартості (землі, трудові ресурси тощо), тому в Україні неможливо створити інтегровану систему облікової інформації шляхом об'єднання всіх видів обліку.

Список використаних джерел

1. Загородній А.Г. Бухгалтерський облік: Основи теорії та практики: Підручник.- 4-те вид., переробл. і доп. [Текст] / А.Г. Загородній, Г.О. Партин, Л.М. Пилипенко. - К.: Знання, 2007. - 550 с.
2. Ластовецький В. Облік і контроль технологічної та виробничої собівартості [Текст] / В. Ластовецький // Бухгалтерський облік і аудит. - 2004. - № 5. - С. 17-23.

3. Проблемы развития теории бухгалтерского учета, анализа и контроля: Монография. – Брест-Житомир: ЖГТУ, 2004. – 256 с. – С. 53-81.
4. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку : підручник для вузів / В.Г. Швець . - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2006. - 525 с.
5. Энтони Р., Рис Дж. Учет: ситуации и примеры: Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А.М. Петрачкова. – М.: Финансы и статистика. – 1993. – 560 с.

УДК 303.09:657.1

В.М. ЖУК, *д.е.н.,
професор, член-кореспондент НААН, академік-секретар
відділення аграрної економіки і продовольства НААН,
Національна академія аграрних наук України*

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ІНЖИНІРИНГ

За останні роки рівень рентабельності аграрного бізнесу у п'ять разів перевищує середнє значення цього показника по економіці України. За фінансовою та статистичною економічною звітністю в урядових структурах складається враження про високу ефективність сільськогосподарської діяльності, що на фоні надприбутковості агрохолдингів викликає наміри перегляду спеціальних режимів оподаткування галузі. Разом з тим, абсолютна більшість керівників малих та середніх підприємств стверджує про низьку ефективність та збитковість їх діяльності.

Виходить, що слова керівників підприємств, котрі виробляють майже 80% продукції серед юридичних осіб галузі не відповідають підписаним ними ж формам фінансової та статистичної звітності. Виходить, що ці керівники не розуміють і тому не надають необхідної уваги бухгалтерській звітності.

Формальний підхід до облікової політики на підприємствах та відсутність такої по галузі загрожує аграрному бізнесу не менше, ніж диспаритет цін, занепад тваринництва, руйнування інфраструктури зберігання та переробки, тощо. І якщо для вирі-